

ANTON VYDRA: Hermés bez krídel. Kultúrne obrazy kontinentálnej hermeneutiky [Hermes without wings. Cultural images of continental hermeneutics]

Praha: Togga, 2023. 276 s. ISBN 978-80-7476-308-3

DOI: 10.31577/WLS.2025.17.1.14

© Institute of World Literature

Slovak Academy of Sciences

© Adam Bžoch 2025

Licensed under CC BY-NC-ND 4.0

Dejiny západoeurópskeho hermeneutického myslenia boli spracované viackrát, pripomeňme v našom prostredí známejšie diela *Einführung in die literarische Hermeneutik* (1975; čes. *Úvod do literární hermeneutiky*, 2003) Petra Szondiho, *Wahrheit und Methode* (1960; čes. *Pravda a metoda I*, 2019) Hansa-Georga Gadamera či antológiu *Seminar: Philosophische Hermeneutik* (Seminár: Filozofická hermeneutika, 1976) Hansa-Georga Gadamera a Gottfrieda Boehma. Dosiaľ sa ich však nikto nepokúsil predstaviť prostredníctvom radu dominantných obrazových predstáv a ideových sugescií, ktoré v tej-ktorej dobe predchádzajú racionalizáciám a konceptuálnym výsledkom výkladovej práce. Na takúto úlohu sa podujal slovenský filozof Anton Vydra, ktorého kniha *Hermés bez krídel* prináša trinásť komplexných obrazov, prevažujúcich v koncepciách kontinentálnej (čítaj: západoeurópskej) hermeneutiky od gréckej antiky po 20., respektíve po 21. storočie. Dôvod či potreba uchopenia mnohoroako sa v čase meniacich metód výkladu kanonických textov, sveta, prírody a človeka prostredníctvom imaginatívnych setov (pojem je inšpirovaný Gastonom Bachelardom) tkvie práve v proteovskom charaktere hermeneutiky ako vedy alebo dokonca v jej nezničiteľnosti, pretože po ústupe niektorých interpretačných modelov si dokázala nájsť k objektom svojho záujmu zakaždým iný prístup alebo sa v prípade potreby vedela presmerovať na iné objekty interpretácie a pritom výdatne čerpala z bohatého rezervoáru európskej imaginácie.

Autor knihy sa vzhľadom na zložitosť vývoja hermeneutického myslenia od antického Grécka po súčasnosť zdráha písať nové „dejiny hermeneutiky“, a radšej píše skromnejšie „o dejinách hermeneutiky“. Ním načrtnutý oblúk, v ktorom sa zakaždým presúvajú ťažiská z jedného dominantného obrazu na ďalší, je ale celkom určite oblúkom historickým, aj keď ide o vývin neraz diskontinuálny, vyznačujúci sa nekauzálnymi postupnosťami a mnohými iteráciami. Piliere tohto oblúka siahajúceho ponad stáročia sú nasledovné: Na začiatku autor identifikuje u Platóna (*Ión*) predstavu *retaze* ako interpretačnej schémy, v ranokresťanskej antike sa podľa všetkého presadí najprv obraz *pokladu* ako ukrytého zmyslu (Órigenés), neskôr prevláda predstava *klúča* (Atanázus, Hieronymus, Augustinus), *tela* (Augustinus, Thierry zo Chartres a ďalší), *výživy* (Alain z Lille, Peter Abélard a ďalší) a *sladkosti* (Hugo zo sv. Viktora, Bonaventura z Bagnoregia, Mikuláš Kuzánsky), v renesancii to bude obraz *šošovky* (rôzne výklady Herma Trismegista), ďalej *knihy* (ako knihy Prírody u Galilea, Francisa Bacona a iných), geometrických *základov* (Baruch Spinoza), *hládiska* (Johann M. Chladenius, inšpirovaný Gottfriedom W. Leibnizom), až sa napokon vynorí obraz *kruhu* (pôvodne Immanuel Kant, ale najmä Friedrich Schleiermacher, Martin Heidegger a Hans-Georg Gadamer), predstava *života* (Wilhelm Dilthey a iní) a *rozhovoru* (opäť Heidegger, Gadamer, Paul Ricoer a dodnes mnohí ďalší). Ako autor poznamenáva, ide tu o *kultúrne* obrazy, to znamená, že väčšinou sú produktmi svojej doby

– nielen dobovej rétoriky, ale aj politického, spoločenského a technického vývoja –, no samy nerezultujú z imanentného vývinu hermeneutického myslenia. Z neho však často vyplýva iteratívnosť týchto obrazov, ktoré sa z európskej kultúrnej pamäti nestrácajú. Napokon, ako autor spomína v závere, aj obraz Herma bez krídel z názvu knihy vyplýva z dejinných premien imaginácie, v ktorých sa atribúty posla bohov mohli voľne meniť (mimochodom, ako raz napísal Jacob Burckhardt, už samotní starí Gréci zaobchádzali s kultúrnym dedičstvom, ktoré predstavovali ich bohovia, veľmi nedogmaticky). Jednotlivé po sebe nasledujúce kultúrne obrazy sa pritom väčšinou navzájom nerušia, akosi voľne vedľa seba koexistujú. Je to azda dôsledok toho, že hermeneutické školy medzi sebou nikdy nezvádzali také neľútostné metodologické a ideologické boje, aké sa viedli napríklad na poli prírodných vied?

Kniha Antona Vydru sa okrem koncepcínej originalnosti vyznačuje nespochybniteľnou ideovohistorickou a filozofickou erudíciou, s akou nás suverénne prevádza najmä hermeneutickým myslením kresťanskej patistiky i stredovekej i ranonovovekej filozofie. Okrem toho je na nej rovnako sympatická nenásilná sugestívnosť a intelektuálna otvorenosť, ktoré môžu inšpirovať k viacerým otázkam. Na tomto mieste si dovoľím spomenúť aspoň dve, z môjho hľadiska zásadné. Tá prvá znie, či sa môžeme v prípade vývinu európskeho hermeneutického myslenia uspokojiť s imaginatívnym setom

trinástich kultúrnych obrazov. (Autor síce na začiatku knihy popiera symbolický význam tohto čísla, ale ten smieme napriek jeho ubezpečovaniu považovať za objektívny.) Pokojne by nám mohli zísť na um aj ďalšie v určitých epochách vysoko frekventované obrazy tvoriace východisko interpretačného prístupu k textu, k svetu a človeku, ako napríklad lúč (svetlo, lampa), most či zrkadlo. Tieto kultúrne obrazy sú napokon dodnes vo výkladovej práci živé. – Druhá otázka je však azda ešte naliehavejšia: Nakoľko smieme považovať všetkých spomínaných trinásť entít, ktoré sú nepochybne kultúrne determinované, za *obrazy*? Nie všetky sa podľa všetkého vyznačujú vizuálnosťou, a ak aj často evokujú zmyslovosť, robia to rôznymi spôsobmi, niekedy veľmi odlišnými ako obrazy. Príliš sa zapletieme, ak ich alternatívne vyhlásime za idey alebo za predstavy? Túto otázku však radi necháme otvorenú, a to v dobrej viere. Keďže pre hermeneutické myslenie bola vždy charakteristická vysoká miera kritickej sebareflexívnosti, ktorá ho udržiavala pri živote a pomáhala rozvíjať, bude len celkom prirodzené, ak kniha Antona Vydru povedie aj k ďalšiemu prehľbovaniu diskusií o východiskách hermeneutickej práce v humanitných vedách.

ADAM BŽOCH

Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i.

Bratislava

Slovenská republika

adam.bzoch@savba.sk

ORCID: 0000-0002-3943-3669